

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΓΛΟΥΔΗΣ

ΤΑ ΤΡΑΓΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (29-6-1913)
ΜΕ ΤΗ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΗ ΣΕΡΡΩΝ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΜΕΛΦΟΥ

Εισαγωγή

Ο Δημοσθένης Μέλφος του Νικολάου γεννήθηκε στα Άγραφα το 1880¹. Όταν βρισκόταν σε μικρή ηλικία μετακόμισε η οικογένεια του στις Σέρρες. Τελειώνοντας τις γυμνασιακές σπουδές, για να εξασφαλίσει τα προς το ζην, δούλεψε ως καπνεργάτης και μάλιστα εκλέχθηκε πρόεδρος του σωματείου καπνεργατών. Ο Γ. Καφταντζής σε βιβλίο του², μας δίνει την πολύτιμη πληροφορία ότι ο Δ. Μέλφος υπήρξε έμμισθο όργανο του Ελληνικού Προξενείου Σερρών, βοηθώντας το στην οργάνωση του Μακεδονικού αγώνα. Επίσης από προσωπική του μαρτυρία μαθαίνουμε ότι ήταν μέλος της Γενικής Συνέλευσης της *Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Σερρών* στις τελευταίες στιγμές της Οθωμανικής κυριαρχίας στις Σέρρες.

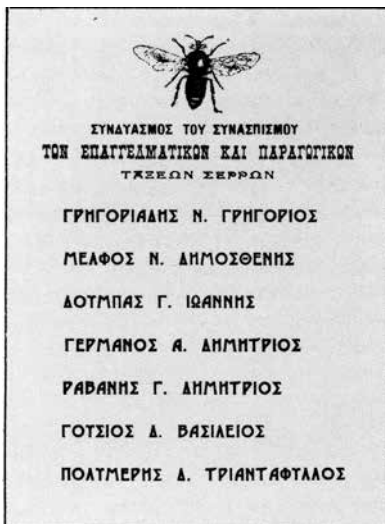
Ο βουλευτής Σερρών Δημοσθένης Μέλφος (φωτο της κας Θάλειας Ασπιώτη).

Στις 6 Ιουλίου του 1913 πραγματοποιήθηκε στις Σέρρες, στο χώρο του διοικητηρίου, επιβλητικό συλλαλητήριο διαμαρτυρίας κατά της καταστροφής της πόλης από τους Βουλγάρους. Ένας από τους ομιλητές

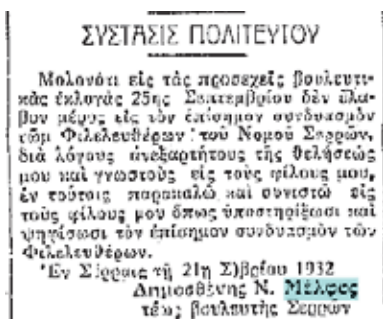
1. Από μητρώα Αρρένων Δήμου Σερρών, που καταρτίστηκαν το 1927.

2. Δες βιβλίο Γ. Καφταντζή, *Ορφιάς Σερρών (1905-1991)*, έκδ. Ορφεία Σερρών, Θεσ/νίκη 1991, σ. 59, σημ. 108.

ήταν και ο Μέλφος, ο οποίος στην ομιλία του, τόνισε : «**Ζητούμεν, υψηλή τη φωνή, δικαιοσύνην και απαιτούμεν αποζημίωσιν εκ μέρους της Βουλγαρίας διά τας ζημίας, ας υπέστημεν πάντες ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευάματος... Ο μέγας βασιλεύς μας Κωνσταντίνος επί κεφαλής του γενναίου στρατού του θα τιμωρήση τους κακούργους και υπό την αιγίδα του σκήπτρου του θα ίδωμεν εντός ολίγου την πόλιν μας αναλαμβάνουσα την παλαιάν της δύναμιν και επανερχομένην εις την προτέραν αυτής ακμήν**»³. Υπήρξε

Σερραϊκό ψηφοδέλτιο του Συνεσπισμού των Επαγγελματιών και Παραγωγικών τάξεων Σερρών, στις εθνικές εκλογές της 7-11-1926, στο οποίο είναι υποψήφιος και ο Μέλφος.

δημοτικός σύμβουλος Σερρών μετά την απελευθέρωση του 1913 και εκλέχθηκε βουλευτής Σερρών στις πρώτες εθνικές Ελληνικές εκλογές, που συμμετείχε και ο Νομός Σερρών, στις 31 Μαΐου του 1915. Κατόπιν επανεκλέχθηκε στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1915, το 1923 και τελευταία το 1928 με το κόμμα των Φιλελευθέρων του Βενιζέλου (στο διπλανό ψηφοδέλτιο στο οποίο συμμετείχε ο Μέλφος, στο συνδυασμό των Επαγγελματιών και Παραγωγικών τάξεων Σερρών, είναι από τις βουλευτικές εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926, στις οποίες δεν εκλέχθηκε). Ως βουλευτής πάλεψε για τα δικαιώματα και για την καλύτερευση του βίου των καπνεργατών. Παρά την προσωπική του πικρία, που ήταν αποτέλεσμα της μη συμμετοχής του στους συνδυασμούς του κόμματος των Φιλελευθέρων εν όψει των εκλογών του Σεπτεμβρίου του 1932, με δήλωσή του συνέστησε την υποστήριξη των Φιλελευθέρων του Ελ. Βενιζέλου (δες δίπλα σύσταση του, στην εφημερίδα *Μακεδονία*). Μετέπειτα, συμμετείχε ως συνέταιρος σε διάφορες εμπορικές εταιρείες, όπως την εταιρεία υφασμάτων και ασφαλειών με τον Ε. Χαμπούρη. Δεν παντρεύτηκε και το υπόλοιπο της

3. Από το βιβλίο *Αι Βουλγαρικοί Ωμότητες εν τη Ανατολική Μακεδονία και Θράκη 1912-1913*, Αθήνα 1914, επανέκδοση εκδ. Πελασγός, σ. 169.

ζώης του το πέρασε μελετώντας και συγγράφοντας βιβλία και άρθρα για πρόσωπα και ιστορικές στιγμές των Σερρών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαμονή του επί εξάμηνο σε μοναστήρια του Αγίου Όρους με σκοπό τη συγγραφή βιβλίου σχετικά με τον βίο του νεομάρτυρα Σερρών, Αγίου Νικήτα. Πέθανε, σύμφωνα με ληξιαρχική πράξη θανάτου του Δήμου Σερρών, στις 2 Αυγούστου του 1946 από εγκεφαλική αιμορραγία.

Το παρακάτω κείμενό του, δημοσιεύτηκε σε συνέχειες, μετά το θάνατό του, στην εφημερίδα *Σερραϊκό Βήμα* (Σ.Β.) με αφορμή τον εορτασμό της 34^{ης} επετείου της Απελευθέρωσης των Σερρών, στις 29-6-1947, στις 6-7-1947 και στις 13-7-1947.

[Σ.Β. 29-6-1947] «*Ολίγας ημέρας μετά την κατάληψιν της πόλεως των Σερρών και της περιφέρειάς αυτής υπό των Βουλγαρικών Στρατιωτικών δυνάμεων την 24^{ην} Οκτωβρίου 1912⁴ (είμεθα τότε σύμμαχοι μετ' αυτών), έφθασεν εις Σέρρας το τρίτον Ιππικόν Σύνταγμα⁵ υπό τον **Επίλαρχο Μαυρομιχάλη** και αρκετούς αξιωματικούς του Ιππικού. Η φρενίτις τότε του ενθουσιασμού και του εθνικού παραληρήματος των συμπολιτών μας ήτο άνευ προηγουμένου. Οι συμπαθείς **Ίλαρχοι Γ. Βαρδουλάκης***

---

4. Από το Ημερολόγιο του Μητροπολίτη Σερρών Αποστόλου Χριστοδούλου, που δημοσιεύτηκε πρώτη φορά τμηματικά στην εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» Θεσ/νίκης, το 1913 και δεύτερη φορά (ολοκληρωμένο) από τον Π. Πέννα, στα *Σερραϊκά Χρονικά*, τόμ. 9^{ος}, Αθήναι 1982, στις σσ. 152-153 διαβάζουμε τις εξής λεπτομέρειες του χρονικού της κατάληψης των Σερρών από τους Βουλγάρους: «*Την επομένην, ημέραν Κυριακήν, 21 Οκτωβρίου δις προσήλθον εις την Μητρόπολιν οι επισήμοι Βέηδες και εκ των ημετέρων προκρίτων ικανοί, πάντες δε απεφάνθησαν υπέρ της παραδόσεως της πόλεως αιμαχτί, και επί τω σκοπώ τούτω εξελέγη εννεαμελής επιτροπή εξ Ελλήνων, των διδασκάλων του Βουλγαρικού οικοτροφείου... και εκ Τούρκων. Η επιτροπή αυτή ώφειλε την πρωίαν της επαύριον Δευτέρας εξερχομένη της πόλεως μετά λευκής σημαίας, να δηλώση εις την Βουλγαρικήν εμπροσθοφυλακήν την ετοιμότητα της πόλεως προς παράδοσιν». Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Τούρκος Μουτσαρίφης (πολιτικός διοικητής) επισκέφθηκε την επόμενη μέρα το γραφείο του Μητροπολίτη Απόστολου και του είπε: «*φέρτε μου 300 Έλληνες στρατιώτες και θα σας παραδώσω την πόλιν*». Ο Μητροπολίτης απάντησε «*Υπάρχουν στην Νιγρίτα Έλληνες αλλά είναι αντάρτες [σ.σ. του οπλαρχηγού Γιαγκλή]*». Ο Τούρκος διοικητής απάντησε: «*Σε ληστές (έτσι ονόμαζον οι Τούρκοι τους Έλληνες αντάρτες) δεν μπορώ να παραδώσω την πόλιν*». Και συνεχίζει ο Μητροπολίτης: «*Η ανωτέρω μνημονευθείσα εννεαμελής επιτροπή επί κεφαλής έχουσα τον βοηθόν επίσκοπόν μου Αγ. Χριστουπόλεως Αμβρόσιον εκτέλεσα την δοθείσαν αυτή πληρεξουσιότητα, μετέβη την επομένην ημέραν Τρίτην 23 Οκτωβρίου ... και συνάντησε την εμπροσθοφυλακήν του Βουλγαρικού στρατού, ήτις ωδήγησεν αυτήν πορρώτερον εις τον συνταγματάρχην κ. Θεοδώρωφ. Ούτος αποδεξάμενος τας προτάσεις της επιτροπής διέταξεν όπως μέχρι της ελεύσεως του στρατού διοικήση την πόλιν, ως Δημορχείον, δεκαμελής επιτροπή ανά τρεις εξ Ελλήνων, Βουλγάρων και Τούρκων και ενός Έλληνος ως Δημάρχον*».*

5. Η είσοδος του Γ' Ιππικού Συντάγματος στις Σέρρες, που κατελήφθησαν πρώτα από τους Βουλγάρους, ήταν προφανώς στο πλαίσιο ανταπόδοσης για την είσοδο βουλγαρικών τμημάτων στη Θεσσαλονίκη, που κατελήφθη πρώτα από τον ελληνικό στρατό.

και **Φοίβος**, όπως και όλοι οι αξιωματικοί του Γ' Ιππικού Συντάγματος εγένοντο αντικείμενο λατρείας και περιποιήσεων εκ μέρους των συμπολιτών μας και έκαστος το θεώρει τιμήν του να φιλοξενήσει στο σπίτι τους αξιωματικούς και στρατιώτας ιππείς. Οι Βούλγαροι μετά φθόνου και ζηλοτυπίας έβλεπον τούτο και ολίγας μέρας μετά ταύτα άρχισαν επεισόδια τινά μεταξύ των Βουλγάρων και Ελλήνων στρατιωτών άτινα απετέλεσαν απαρχήν τρόπον τινά, των μετέπειτα γεγονότων.

Εξέσπασεν ο φθόνος και η κακοπιστία αυτών με τα επεισόδια του Παγγαίου της 9^{ης} Μαΐου 1913⁶, όποτε διετάχθη η αναχώρησις εκ της

---

6. Για τα συγκεκριμένα επεισόδια του Παγγαίου, για τα οποία θα δούμε τις ειδικότερες επιδιώξεις των Βουλγάρων παρακάτω, χρειάζεται να έχουμε υπόψη μας το εθνικο-ιδεολογικό φρόνημα των Βουλγάρων, που δεν ήταν άλλο από την επιδίωξη της μεγάλης Βουλγαρίας, έτσι όπως αποτυπώθηκε στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (ν.η. [νέο ημερολόγιο] 3-3-1878), που συνομολογήθηκε μεταξύ της Ρωσικής και Οθωμανικής αυτοκρατορίας, θέτοντας τέρμα στον μεταξύ τους πόλεμο. Σύμφωνα μ' αυτή αναγνωρίζονταν αυτόνομο Βουλγαρικό κράτος, που μέσα στα εδάφη του περιείχε το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας (εξαιρουμένης της περιοχής Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής) και ολόκληρη η κοιλάδα του Αξιού. Οι ειδικότερες επιδιώξεις των Βουλγάρων στο Παγγαίο ήταν η «έξοδος της Βουλγαρίας στο Αιγαίο», δηλ. η κατοχή του λιμένα της Αμφίπολης ως εμπορικού κόμβου με τις μεσογειακές χώρες.

Ας δούμε όμως τα ιστορικά γεγονότα: Την Νιγρίτα και τα χωριά του Παγγαίου ο σπλαρχηγός του Μακεδονικού αγώνα Γεώργιος Γιαγκλής κατόρθωσε και τα απάλλαξε από τις τουρκικές φρουρές τους. Όμως, σύμφωνα με τον Πέτρο Πέννα στο βιβλίο του, *Ιστορία των Σερρών*, β' έκδοση της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρίας Σερρών και Μελενίκου, Αθήνα 1966, σ. 335: «Οι Βούλγαροι βαρέως έφερον ιδίως το γεγονός της καταλήψεως και κατοχής υπό των Ελλήνων των παραλίων και του λιμένος του Τσάγεζι [σ.σ. Αμφίπολης], όπου κατά τρόπον αναξιοπρεπή όσον και κομικόν ηθέλησαν να αποκτήσωσι δικαιώματα, διά της εγκαθιδρύσεως και λειτουργίας ιδιαίτερου Βουλγαρικού τελωνείου και της κατασκευής δευτέρας αποβάθρας διά την προσάραξιν των πλοίων. Τούτο βεβαίως δεν ήτο δυνατόν να ανεχθώσιν οι Έλληνες και το πράγμα κατέληξεν εις συμπλοκάς και αιχμαλωσίαν Βουλγάρων και την τελικήν ματαίωσιν των δολίων αυτών σχεδίων. Διά των αιφνιδιασμών, εξ άλλου, τους οποίους ενήργησαν εις πλείστα σημεία του Παγγαίου εντατικώτερον από της 9^{ης} Μαΐου, απέβλεπον όπως τα Ελληνικώτατα χωριά της περιοχής αυτού περιέλθουν οριστικώς εις χείρας των, ταυτοχρόνως δε να αχρηστεύσουν διά του τρόπου τούτου και να καταλάβουν όλους τους παρά τον Στρυμόνα λιμένας». Στο άρθρο «Χρονολόγιο των Βαλκανικών Πολέμων», του Σπυριδώνα Πλουμίδη (λέκτορα του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Παν/μίου Αθηνών), στο *Ώρες Ελευθερίας*, ειδική έκδοση εφημ. *Καθημερινή*, Απριλίου 2012, τ. 2, σ. 74 αναφέρονται: «Η έκταση των συγκρούσεων [στο Παγγαίο] προκαλεί την έντονη ανησυχία της Αθήνας. Στις 10 Μαΐου, ο βασιλιάς Κων/νος αναχωρεί μαζί με ολόκληρο το Γενικό Επιτελείο για τη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να λάβει άμεση γνώση για την έκταση των ελληνοβουλγαρικών συγκρούσεων. Την επομένη, ο βασιλιάς μετέβη στους τόπους των συγκρούσεων και ενημερώθηκε από τους σωματάρχες. Παράλληλα στην Αθήνα συγκαλείται έκτακτο υπουργικό συμβούλιο με το ίδιο αντικείμενο. Στις 14 του μηνός, ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναχωρεί για τη Θεσσαλονίκη κατόπιν πρόσκλησης του βασιλιά Κωνσταντίνου, προκειμένου να διαβουλευτούν για τη σοβαρή κατάσταση που προέκυψε στις σχέσεις με τους Βουλγάρους».

πόλεός μας του Ιππικού Συντάγματος με κατεύθυνση προς Θεσσαλονίκη⁷.

Οι Βούλγαροι την τελευταία στιγμή, με την γνωστή υποουλόγησή των, επεχείρησαν να αιχμαλωτίσουν το Ιππικόν Σύνταγμά μας, διατάξαντες την εν Ορλιάκω [σ.σ. Στρυμονικό] φρουράν των να εμποδίσουν την διάβασιν εις την γέφυραν του Στρυμόνος. Οι γενναίοι αξιωματικοί μας όμως αντιληφθέντες την ατιμίαν των αντέστησαν ερωμένως [σ.σ. αντιστάθηκαν σθεναρά], διατάξαντες τους επ' αυτών ιππείς να είναι έτοιμοι προς μάχην. Προ της τοιαύτης ανδρικής στάσεως του ιππικού μας, ηναγκάσθη η εν Ορλιάκω Βουλγαρική φρουρά να υποχωρήσει και να αφήσει ελευθέραν την διά-

Για πληρέστερη ενημέρωση και κατανόηση των συνθηκών όχι μόνο απελευθέρωσης των περιοχών της Μακεδονίας από την Οθωμανική κυριαρχία αλλά και της έννοιας της «νομιμότητας κατοχής», αναφέρουμε από το βιβλίο του ΓΕΣ (Γενικό Επιτελείο Στρατού), *Ο Ελληνικός στρατός κατά τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913*, τ. Γ', έκδ. Δ/σης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1992, στη σ. 327, το παρακάτω απόσπασμα επιστολής του Διαδόχου Κωνσταντίνου προς τον Βούλγαρο Στρατηγό Χεσαπήεφ (σύνδεσμο του Βουλγαρικού στρατού στο Ελληνικό Γενικό Στρατηγείο), από τη Θεσ/νίκη στις 4-1-1913:

«... θεωρώ καθήκον μου να υπομνήσω υμίν, ότι εν πάσαις ταις περιφερείαις ταις κατεχομέναις κατ' αυτή τη στιγμήν παρά του ημετέρου στρατού και ιδίως εν Νιγρίτα και όρει Παγγαίω, η προτεραιότης κατοχής ανήκει αναμφιβόλως εις ημάς. Ανήκει εις ημάς, επειδή αι χώραι αυταί κατελήφθησαν ουχί παρ' ανταρτών, αλλά παρά των προσκόπων ημών, όπερ σώμα καταρτισθέν επί τούτω διά τον πόλεμον και δώσαν όρκον αποτελει μέρος του τακτικού στρατού μου, ενρίζεται δε υπό τας διαταγάς αξ/κών, ων οι πλείστοι ανήκουν εις τον ενεργόν ημών στρατόν, αλλά εάν, παρά ταύτα δεν θέλετε να παραδεχθήτε το κύρος κατοχής διενεργηθείσης υπό των εν λόγω σωμάτων, σπεύδω να παρατηρήσω υμίν, ότι προς τούτοις ανήκει εις ημάς το δικαίωμα προτεραιότητος, διότι άμα τη κατοχή παρά των προσκόπων και τη εγκαταστάσει των πολιτικών αρχών, αποσπάσματα του τακτικού μου στρατού ενίσχυσαν τας Ελληνικάς δυνάμεις και τούτο πολύ προ της αφίξεως των Βουλγαρικών αποσπασμάτων, εις α επετρέψαμεν ως συμμάχους να εισέλθωσιν εις τα μέρη αυτά, α είχομεν ήδη καταλάβει...».

7. Από το βιβλίο του ΓΕΣ, ό.π. σημ. 7, στη σ. 579 αντλούμε την πληροφορία ότι την 18-5-1913 διατάχθηκε η I Επιλαρχία του Γ' Σύνταγματος Ιππικού να μετασταθμεύσει από τις Σέρρες στα Λαϊνά και στις 29-5-1913 να μεταβεί στη Σίνδο για σύμπτυξη με τις υπόλοιπες δυνάμεις της Μεραρχίας. Επίσης στο ίδιο βιβλίο στις σσ. 578-580, πληροφορούμαστε ότι: *«αργότερα κατά τη διάρκεια της έναρξης του Β' Βαλκανικού πολέμου, το Γ' Σύνταγμα Ιππικού, που ανήκε στην Ταξιαρχία Ιππικού, είχε διοικητή τον Ανχη (I) Περικλή Πιερόρακο - Μαυρομιχάλη και υποδιοικητή τον Ανχη (I) Κυριάκο Βουρδουλάκη».* Τέλος μετά την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης του Β' Βαλκανικού πολέμου, στο Βουκουρέστι στις 28-7-1913 (ν. η. 10-8-1913), το Γ' Σύνταγμα Ιππικού, με όλη την ταξιαρχία εγκαταστάθηκε στις Σέρρες, όπου ήταν και η έδρα του κατά την ειρηνική περίοδο. Οι Σερραίοι τίμησαν τη μνήμη του δίνοντας το όνομά του στην οδό μετά την Αν. Θράκης που οδηγεί στο στρατόπεδο Παπαλονκά (φωτο άνω).

βασιν διά της γεφύρας του Στρυμόνος και ούτω εσώθη το γενναίον τούτο Γ' Ιππικόν Σύνταγμα.

Από της αποφράδας αυτής ημέρας άρχονται τα μαρτύρια των συμπολιτών μας. Εξηγριώθησαν οι Βούλγαροι κατά τρόπον αφάνταστον. Επετάσσοντο παρ' αυτών οικίαι προς διαμονήν των αξιωματικών κατά τρόπον βάρβαρον. Οι δαρμοί, αι πιέσεις και αι αρπαγαί ήσαν εις την ημεροησίαν διάταξιν.

Επί τη προόψει δε του Ελληνοβουλγαρικού πολέμου⁸, οι Βούλγαροι καθημερινώς επίεζον αφαντάστως την πόλιν και περιφέρειάν μας⁹. Η πό-

8. Ο Μέλφος αναφέρεται στην κήρυξη του Β' Βαλκανικού πολέμου, που κράτησε μόλις ένα μήνα, από τις 16 Ιουνίου έως τις 18 Ιουλίου 1913, των χωρών Ελλάδας, Σερβίας, Μαυροβουνίου και Ρουμανίας εναντίον της Βουλγαρίας και οι αιτίες του βρισκόταν στην αδυναμία διπλωματικής επίλυσης των εδαφικών διευθετήσεων των απελευθερωμένων μερών από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ανάμεσα στην Ελλάδα και την Βουλγαρία το «μήλο της έριδος» ήταν τα εδάφη της Μακεδονίας και της Θράκης. Στο βιβλίο των Παπαρηγόπουλου Κ., Καρολίδη Π., Αναστασιάδη Γ, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ.10, εκδ. Αλέξανδρου, Θεσ/νίκη 1994, στη σ. 119 διαβάζουμε: «...η Βουλγαρία επεδίωξε να λύσει το θέμα με τα όπλα. Ο στρατηγός Σάβωφ μετά από ιδιαίτερη και μυστική προσοικονομία με τον Τσάρο Φερδινάνδο κατόρθωσε να παρασύρει και τους πολιτικούς, διαβεβαιώνοντάς τους ότι μέσα σε τρεις μέρες θα καταλάμβανε τη Θεσσαλονίκη και μέσα σε πέντε το Βελιγράδι». Έχοντας λοιπόν η Βουλγαρική ηγεσία αυτούς τους στόχους και υποτιμώντας τους στρατούς Ελλάδας και Σερβίας, άνοιξε την αυλαία του Β' Βαλκανικού Πολέμου. Στο βιβλίο του καθηγητή Σπυριδώνα Σφέτα, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, έκδ. Βάνιας, Θεσ/νίκη 2009, στη σ. 502 αναφέρονται: «Τη νύκτα της 16^{ης} / (ν.η.29^{ης}) Ιουνίου οι Βουλγαρικές δυνάμεις εξαπέλυσαν συντονισμένη επίθεση τόσο κατά των ελληνικών προωθημένων αποσπασμάτων στις περιοχές της Νιγρίτας και του Παγγαίου όσο και κατά των σερβικών στην περιοχή Μπρεγκάλνιτσα (παραπόταμος του Αξιού) στη γραμμή Σιπ-Κοτσάνι-Τσάρεβο Σέλο, καθώς και στη Γευγελή την οποία κατέλαβαν... Αν για τον Φερδινάνδο και τον Σάβωφ η πολεμική ενέργεια της 16/ (ν.η.29^{ης}) Ιουνίου ήταν μια επίδειξη δυνάμεως της Βουλγαρίας, για την Αθήνα και το Βελιγράδι ήταν αιτία πολέμου διότι επρόκειτο για συντονισμένο στρατιωτικό σχέδιο».

9. Σε έκθεση του υποδιευθυντού της τράπεζας Ανατολής Σερρών Πηχεών, που δημοσιεύτηκε στο βιβλίο *Αι Βουλγαρικάί Ωμότητες* κτλ., ό.π., σημ. 4, σ. 198, αναφέρονται: «... Λαφυραγωγίαν ορθοδόξων ναών, εξορίαν των διδασκάλων και ιερέων, επίταξιν των οικημάτων, των σχολείων και των ελληνικών κτιρίων, ... επιβολήν προστίμων διά γελοίας αιτίας, ... βιασμόν των παρθένων, ... εν γένει παν δυνατόν και πραγματοποιήσιμον μέτρον καταθλίψεως εφευρέθη υπό των Βουλγάρων». Επίσης στο βιβλίο του ΓΕΣ, ό.π., σημ. 7, στη σ. 6, αναφέρονται τα εξής για τις περιοχές Μακεδονίας - Θράκης: «Αλλά και προς τους Ελληνικούς πληθυσμούς δε συμπεριφέρθησαν καλύτερα. Τους υποχρέωναν να υπογράφουν δηλώσεις προσχωρήσεως στην Εξαρχία και να τελούν όλες γενικά τις θρησκευτικές τελετές τους και τα μυστήρια στη βουλγαρική γλώσσα. Υποχρέωναν επίσης τα παιδιά τους να φοιτούν στα βουλγαρικά σχολεία, ενώ τα ελληνικά σχολεία και οι εκκλησίες επιτάχθηκαν για στρατιωτικές δήθεν ανάγκες. Ακόμη τους επέβαλλαν να μιλούν τη βουλγαρική γλώσσα, να συντάσσουν τους καταλόγους των φαγητών στα εστιατόρια και τις πινακίδες των καταστημάτων στα βουλγαρικά και να προσθέσουν στα ονόματά τους την κατάληξη “ωφ” ή “εφ”. Τέλος προσκάλεσαν όσους είχαν στρατεύσιμη ηλικία να καταταγούν υποχρεωτικά στο Βουλγαρικό στρατό, πολλά τμήματα

λις ενεκρώθη τελείως, η αγορά ήτο κλεισμένη και καθ' εκάστην εσπέραν εγένοντο διαρρηξίεις καταστημάτων προς λεηλασίαν. Έντρομοι οι συμπολίται μας διήρχοντο αγωνιώδεις στιγμάς μη γνωρίζοντες τι συμβαίνει, διότι είμεθα εις αυστηρότατον αποκλεισμόν.

Έφθασεν η 22^α Ιουνίου με την ιστορικήν μάχην του Κιλκίς¹⁰ και κατόπιν του Λαχανά¹¹ και από τους κανονιοβολισμούς των δύο τούτων μαχών επείσθημεν ότι προχωρούν προς ημάς τα απελευθερωτικά στρατεύματα. Από ένστικτο δε εβάξαμεν τα αυτιά μας εις το έδαφος και ανεκαλύπταμεν ότι οι κανονιοβολισμοί ακούονται καθημερινώς ευκρινέστερον. Άρα προχωρούν οι δικοί μας.

Όταν άρχισαν να μεταφέρονται οι πολυπληθείς τραυματίαι των, της μάχης του Λαχανά, τότε οι Βούλγαροι εγένοντο θηρία¹².

του οποίου επισιτίζονταν σε βάρος Ελλήνων κατοίκων. Όπου οι κάτοικοι δε συμμορφώνονταν με αυτές τις αξιώσεις των Βουλγάρων βασανίζονταν, φυλακίζονταν ή και φονεύονταν ακόμη».

10. Από το βιβλίο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σμμ. 9, στις σσ. 119-120, διαβάζουμε τα εξής: «Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος που είχε πρόσφατα ανέβει στο θρόνο, αναχώρησε αμέσως για τη Μακεδονία και μετά από διάγγελμα προς τον Ελληνικό λαό, άρχισε την επίθεση. Η ορμή του ελληνικού στρατού που προχωρούσε τώρα στην περιοχή αυτή ήταν φοβερή. Το κυριότερο όργανο του πολέμου το αποτελούσαν όχι τα βαριά πυροβόλα και οι μάχες κατά παράταξη, αλλά οι αποφασιστικές μάχες με τις λόγχες που γίνονταν σώμα με σώμα ανάμεσα στους δύο στρατούς, όπως στα χρόνια του Μαραθώνα και των Πλαταιών. Και είναι αλήθεια ότι ο Ελληνικός στρατός με τις λόγχες του έκανε θαύματα ανδρείας. Έτσι κυριεύτηκε με έφοδο από τον ελληνικό στρατό η οχυρότατη θέση Κιλκίς (η αρχαία Κιρκίνη), γεγονός που προκάλεσε τον θαυμασμό όλου του κόσμου».

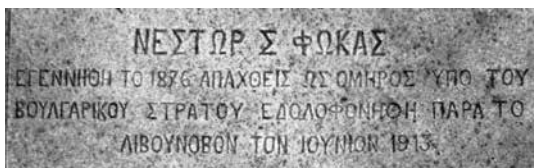
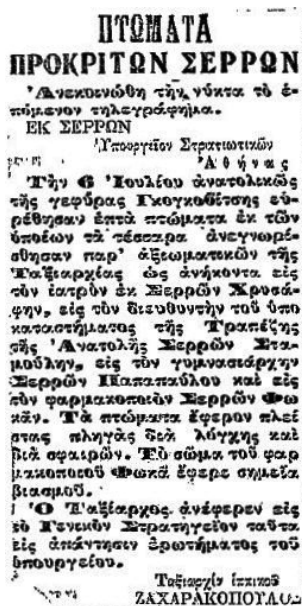
Για την φοβερή ορμή του Ελληνικού στρατού, μας δίνεται στο βιβλίο *Αι Βουλγαρικαί Ωμότητες* κτλ., ό.π., σμμ. 4, σσ. 112-113, η παρακάτω εξήγηση του δημοσιογράφου G. Bourdon, της εφημερίδας *Figaro* (Παρισιού), που πιστεύω απηχεί επακριβώς την τότε ιστορική πραγματικότητα: «Τόσαι δολοφονίαι, τόσο εμπρησμοί, τόσαι λεηλασίαι [από μέρους των Βουλγάρων] εξήγειραν την ελληνικήν ψυχήν εις τοιούτο σημείον, ώστε να προκαλέσωσι την καταπληκτικήν ορμήν, ήτις επί τρεις συνεχείς εβδομάδας ώθει προς τα εμπρός τον στρατόν του βασιλέως Κωνσταντίνου, και ην οσημέραι ηύξανον αι αφηγήσεις τοσούτων φρικαλεοτήτων. **Η ορμή αυτή υπήρξεν ακατάσχετος, πας στρατιώτης έφερεν εν εαυτώ την ακράδαντον απόφασιν να νικήση.**»

11. Στο βιβλίο του Σπ. Σφέτα, ό.π., σμμ. 9, στη σ. 503, αναφέρονται: «Η μάχη του Κιλκίς-Λαχανά υπήρξε η πρώτη αποφασιστική μάχη μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων [σ.σ. με την έναρξη του Β' Βαλκανικού Πολέμου]. Στόχος του αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου ήταν η ταπεινώση της Βουλγαρίας και η υπαγόρευση των όρων ανακωχής και των προκαταρκτικών όρων ειρήνης με τη Βουλγαρία επί βουλγαρικού εδάφους».

12. Αυτό δεν αντιπροσώπευε όλους τους Βουλγάρους παρά ελάχιστους στρατιωτικούς και κυρίως τους κομιτατζήδες. Για να αντιληφθούμε πιο σωστά την ψυχική κατάσταση των Βουλγάρων στρατιωτών και πολιτών, από το πρωτοσέλιδο άρθρο του Β. Μεσολογγίτη, **Όσα δεν εμάθατε από την τραγωδίαν των Σερρών**, στην εφημερίδα *Μακεδονία* της 20-7-1913, διαβάζουμε: « Η είδησις της ήττης του Βουλγαρικού στρατού κατά την μεγάλην μάχην του Κιλκίς Λαχανά, φθάσασα εις Σέρρας την μεταμεσημβριάν

Αριστερά: Προτομή του Γυμνασιάρχη Λ. Παπαπαύλου, στο παρκάκι μπροστά από το ξενοδοχείο Φίλιππος Ξενία. Αριστερά κάτω: Από την επιτύμβια πλάκα του μνήματος του Νέστορα Φωκά στο Άνεκροταφείο Σερρών (φωτο: Βασίλειος Γιαννογλούδης).

Από εφημερίδα ΣΚΡΙΠ της 27-7-1913 (Ψηφιακή βιβλιοθήκη εφημερίδων και περιοδικού τύπου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος nlg.gr).

Ήρχισαν τις συλλήψεις και τους φόνους. Συλλαμβάνουν τον Κ. Σταμούλην, Ν. Φωκάν, Λ. Παπαπαύλον, Αναστ. Χρυσάφην ιατρόν κλπ. και τους μετεφέρουν δέσμιους προς το Λιβούνοβο όπου και τους εφόνευσαν αγρώως¹³.

της Παρασκευής 21 Ιουνίου εσοκόπισεν εις τας Βουλγαρικές πολιτικές και στρατιωτικές της πόλεως αρχάς ζωηροτάτας ανησυχίας, αι οποίαι δεν ήργησαν να εξελιχθούν εις πανικόν».

13. Στο βιβλίο *Αι Βουλγαρικοί Ωμότητες*, ό.π., σμη. 4, στη σ. 154, αναφέρεται: «Επίσης εσφάγησαν ο γυμνασιάρχης Λ. Παπαπαύλον, ο ιατρός Χρυσάφης, ο φαρμακοποιός Νέστωρ Φωκάς, ο διευθυντής της τραπέζης Ανατολής Κωνσταντίνος Σταμούλης, ο κουρεύς Στέργιος και ο αρτοποιός Γεώργιος, ους οι Βούλγαροι είχαν απαγάγει αναχωρούντες εκ Σερρών». Επίσης στο βιβλίο του Διονυσίου Κόκκινου, *Αι Βουλγαρικοί Θηριωδία και η καταστροφή των Σερρών*, εκδ. Γ. Φέξη, εν Αθήναις, 1914, στη σ. 76 αναφέρεται η σφαγή των παραπάνω προκριτών. Τέλος και ο Π. Πέννας στο βιβλίο του ό.π., σμη. 6, σ. 346 γράφει: «Αφού δε ερήμαξαν οι Βούλγαροι το παν, ... απήγαγον φεύγοντες τους προκρίτους της πόλεως, μεταξύ των οποίων τον γυμνασιάρχη Παπαπαύλον, τον διευθυντήν της Τραπέζης Ανατολής Σταμούλην, τον ιατρόν Χρυσάφην, τον φαρμακοποιόν Νέστωρα Φωκά, τον αρτοποιόν Γεώργιον Βλάχον, τον κουρέα Στέργιον Γεωργίου και άλλους όσους εκ των φυλακών φεύγοντες ηδυνήθησαν να απαγάγουν και των οποίων τα πτώματα ευρέθησαν βραδύτερον πλησίον της παρά το Λιμπούνοβο δη-

Γεμίζουν τας φυλακάς¹⁴ και την εσπέραν 23^{ην} Ιουνίου της εξόδου των εκ της πόλεως μας, σφάζουν δεκαεννέα εκ των κρατουμένων εντός των φυλακών, τους οποίους εθάψαμεν¹⁵ αποσυντεθειμένους σχεδόν εκ της ξέστης μετά του τότε Μητροπολίτου Σερρών **Αποστόλου**¹⁶, παρα-

μοσίας οδοί». Οι πληροφορίες για την εκτέλεση των Σερραίων προκρίτων, αιχμαλώτων ήταν σε γνώση του Αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου, όπως συνάγεται από το παρακάτω τηλεγράφημα του προς τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο στις 25-6-1913 (από βιβλίο ΓΕΣ, ό.π., σμμ. 7, σ. 395)

«Πρόεδρον της Κυβερνήσεως, Αθήνας

Μετά τα γνωστά γεγονότα Μπογδάντζας, Νιγκίτας και των περίξ Γευγελής, κακουρημάτων Βουλγαρικού Στρατού κατ' αόπλων και γυναικών ανακινώ, ότι ο εκ Δοϊράνης υποχωρήσας στρατός απήγαγε τον επίσκοπον Πολυανής Φώτιον, 30 προκρίτους Έλληνας, τους ιερείς και διδασκάλους. Κατά πληροφορίας το αυτό έπραξαν διά προκρίτους Καβάλλας, Σερρών, ίσως και Δράμας, Στρωμνίτης, ους φοβούμαι μήπως δεν σεβασθούν επίσης. Πιστοποιείται επίσης εκτός της σφαγής των αιχμαλωτισθέντων 12 Ευζώνων μετά βασιανιστηρίων, ο πνιγμός Σέρβων αιχμαλώτων στρατιωτών, ων διασωθείς πιστοποιήσεν τούτο. Θεωρώ απαραίτητον και επείγον να γίνη διαμαρτυρία προς τας δυνάμεις και την Βουλγαρίαν διά την μη τήρησιν των διεθνώς ανεγνωρισμένων νομίμων πολέμου περί αιχμαλώτων, άτινα ο στρατός μου τηρεί διά τους 5.000 αιχμαλώτους Αξιωματικούς και στρατιώτας μεθ' όλην την γνώσιν των κακουρημάτων τούτων παρά του στρατού μου, του οποίου μόλις συγκρατείται η αγανάκτησις.

Γενικόν Στρατηγείον 25-6-1913, ώρα 10 π.μ.
Κωνσταντίνος Β».

14. Στο βιβλίο *Βουλγαρικά Ωμότητες κτλ.*, ό.π., σμμ. 4, σσ. 123-124, αναφέρονται ονοματεπώνυμα των περίπου 50 Σερραίων πολιτών που φυλακίστηκαν. Επίσης δεσ και βιβλίο του Π. Πέννας, ό.π., σμμ. 7, στη σ. 341.

15. Στο *Βουλγαρικά Ωμότητες κτλ.*, ό.π., σμμ. 4, σ. 126, γίνεται λόγος για 16 σφαγμένους Σερραίους και αναφέρονται τα ονοματεπώνυμά τους. Ο Π. Πέννας στο βιβλίο ό.π., σμμ. 4, στη σ. 341, μιλά για 17 και αναφέρει τα ονοματεπώνυμά τους. Ο Διονύσιος Κόκκινος στο βιβλίο του, ό.π., σμμ. 14, στη σ. 77, γράφει: «Τα τρομερότερα των μαρτυριών υπέστησαν 17 Έλληνες φυλακισμένοι εις το δεσμοτήριον. Όλοι αυτοί εξηναγάζοντο να γονυπετούν και μετά παράγγελμα ενός υπαξιωματικού ελογχίζοντο υπό των στρατιωτών. Είδομεν το δάπεδον του διαμερίσματος τούτου της φυλακής φέροντος πλήγματα λόγχης ακριβώς εις τα μέρη όπου έμειναν καταφανή τα ίχνη του λιμνάσαντος αίματος των σφαζομένων. Η σφαγή άλλων 50 ημποδίσθη, διότι οι Βούλγαροι εφοβήθησαν έγκαιρον προέλασιν του Ελληνικού στρατού».

16. Ο Π. Πέννας στο βιβλίο του, ό.π., σμμ. 7, στη σ. 447, αναφέρει για το Μητροπολίτη **Απόστολο Χριστοδούλου**: «Ο διαπρεπής μητροπολίτης και διακεκριμένος θεολόγος, κατήγετο εκ της νήσου Ίμβρου. Μετά τας εν Κιέβω σπουδάς του και την καθηγεσίαν εις την Θεολογικήν Σχολήν της Χάλκης, τιμητικώς προήχθη εις Μητροπολίτην Σταυρουπόλεως, μετά ταύτα δε Βεροίας και Ναούσης το 1906. Κατά το 1909, προήχθη εις Μητροπολίτην Σερρών...Μετέσχεν όλων των αγώνων της πόλεως και των πολυστόνων συμφορών της, θυσιάσας την ψυχήν του υπέρ του ποιμνίου του. Είδε τας νίκας του 1912-13, είδε την πόλιν πυροπολουμένην και κειμένην εις ερείπεια, αλλά τα γεγονότα του 1916 τον έπληξαν. Δεν αντέσχεν, εκάμφθη και απέθανεν εκ μαρσασιού όταν είδε την πόλιν καταλαμβανομένην εκ νέου υπό των Βουλγάρων». Περισσότερα βιογραφικά στοιχεία για το Μητροπολίτη Απόστολο δεσ: άρθρα του Χαράλαμπου Βουρουτζίδη, Ο Μητροπολίτης Σερρών Απόστολος και οι προσπάθειές του για τη Σωτηρία της Πόλης

πλευρώς των φυλακών¹⁷.

Πολιορκούν το οίκημα της Ιεράς Μητροπόλεως με σκοπόν να συλλάβουν ζώντα τον Μητροπολίτην μας Απόστολον, όπερ όμως απέτυχον, διότι τους ήλθεν επείγουσα διαταγή να εκκενώσουν τάχιστα την πόλιν προ της νικηφόρου προελάσεως των Ελληνικών δυνάμεων.

Η νυξ της 23^{ης} Ιουνίου ήτο τραγική. Το μεσονύκτιον ακριβώς δι' ενός συνθηματικού πυροβολισμού ήρχισαν να εκκενώνουν την πόλιν. Κάρρα, βωδάμαξες και παν μεταφορικών μέσον εχρησιμοποιήθη διά την εσπευσμένην φυγή των. Η προ[ς] το Νευροκόπιον και Βροντού δημοσία οδός εβούιζεν από των κρότων των πυροβόλων και μεταφορικών μέσων και εξημέρωσεν η 24^η Ιουνίου, με κενήν την πόλιν από το Βουλγαρικό άγος¹⁸.

Την επαύριον Τούρκος τις λαθρέμπορος καπνού, λίαν πρωί ελθών εις την οικίαν μου, ονομαζόμενος Μεχμέτ Ιπ, μοι εξήτησεν τρεις

των Σερρών το 1913, περιοδικό «Αγ. Νικήτας» Ι.Μ.Σ.Ν., τ. 59-60, Αύγ.- Σεπ. 1995, σ. 224-227 και 27 Οκτωβρίου 1912 - Ο Μητροπολίτης Σερρών Απόστολος και η Σφαγή των Τούρκων από τους Βουλγάρους, «ΓΙΑΤΙ» τεύχ. 239-241, Ιούν-Αύγ. 1995, σ. 65-67 και για την ημέρα θανάτου του Μητροπολίτη Αποστόλου, περ. «Ο Άγιος Νικήτας» τ. 199, Ιούν. 2007, σ. 184. Επίσης δεσ Π. Καλαϊτζή, Ο μητροπολίτης Σερρών Απόστολος ο Ίμβριος και το Εθνικό έργο του, περ. Μακεδονική Ζωή, Θεσ/νίκη 1976 σελ 117.

17. Ο καθηγητής Γιώργος Μαργαρίτης, στο άρθρο του «Οι Βούλγαροι εναντίον όλων και η ήττα τους», που δημοσιεύτηκε στο βιβλίο Μακεδονικό και Βαλκανικοί, του Ε - Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας, αναφέρει στη σ. 109:

«Ο πόλεμος [σ.σ. ο Ελληνοβουλγαρικός] έγινε γρήγορα ολοκληρωτικός, καθώς γενικεύτηκαν οι κατοπονήσεις αμάχων εκατέρωθεν. **Το ζητούμενο δεν ήταν μόνο η καταστροφή του αντιπαλου στρατού, αλλά η εθνική εκκαθάριση της καταλαμβανόμενης ή ελεγχόμενης περιοχής, η εκδίωξη, με όπλο τον τρομό, των «υπόπτων», των μη ομόφυλων πληθυσμών. Όλες οι εκκρεμότητες του Μακεδονικού αγώνα έπρεπε να ξεκαθαριστούν στη νέα αυτή φάση της ελληνο-βουλγαρικής αναμέτρησης.** Η κατάσταση προκάλεσε την παρέμβαση αμερικανικών και ευρωπαϊκών οργανισμών που περιέγραψαν με πολύ μελανά χρώματα όσα συνέβησαν στον τρομερό όσο και σύντομο αυτό πόλεμο».

18. Ο Μητροπολίτης Απόστολος στο Ημερολόγιό του, ό.π., σημ. 5, στη σ. 172 αναφέρει [σ.σ. και νομίζουμε σωστά, γιατί ήταν περισσότερο μεθοδικός σε σχέση με τον Μέλφο, αφού κρατούσε ημερολόγιο] την 22^α Ιουνίου ως ημέρα εξόδου-αποχώρησης των Βουλγάρων από τα Σέρρας. Πιο συγκεκριμένα διαβάζουμε: «22^α Ιουνίου: Περί την χαραυγήν εν τω οδώ του Νευροκοπίου διακρίνεται εκ της Μητροπόλεως συμπεφυρμένος εσμός ανθρώπων και κτηνών, εσπευσμένως αναχωρούντων. Τις άραγε ο καταδιώκων; ... Ευθύς αμέσως εγνώσθη ότι ο στρατηγός Ιβάνωφ [σ.σ. Διοικητής της 2^{ης} Βουλγαρικής στρατιάς, που από της 5^{ης} Μαΐου 1913 εγκαταστάθηκε στις Σέρρες] μετά του Επιτελείου του και των στρατευμάτων ανεχώρησαν την παρελθούσαν νύκτα, εκ της σπουδής εγκαταλείποντες πολλά πράγματα. 23^η Ιουνίου (Εβδομάς των παθών των Σερραίων Ελλήνων). Η πόλις ομοιάζει προς νεκρόπολιν. Ουδεμία κίνησις. Εγνώσθη ότι οι Διοικηταί Βούλκωβ και Χαματζήεβ και όλον το προσωπικόν, η αστυνομία και η χωροφυλακή εδραπέτευσαν την νύκτα...».

λίρας διά να με υποδείξει αποθήκας όπλων, άτινα εγκατέλειψαν οι Βούλγαροι φεύγοντες δρομαίως. Αφού τω εμέτρησα το αιτηθέν ποσό, έσπευσα προς συνάντησιν του εκλεκτού πατριώτου αιμινήστου **Λυσίμαχου Βασιλείου**¹⁹, υποδηματοποιού και εν συννενοήσει μετά του τότε Μητροπολίτου κ. Αποστόλου, ηνοιζαμεν τας αποθήκας και εύρομεν εις μεν το Τσινιτζερλή [σ.σ. Ζιντζιολί] τζαμί περί τας 2500 όπλα Βουλγάρικα Μάλιγχερ και Τουρκικά Μαρότινη. Εις δε άλλας αποθήκας ευρισκομένας τότε έναντι του ιατρείου του ιατρού κ. Μιχαηλίδου, περί τα 2000 όπλα με άφθονα φυσίγια και ξιφολόγγχας και μερικά ξίφη αξιωματικών.

[Σ.Β. 6-7-1947] Με τα όπλα ταύτα ωπλίσθημεν οι νέοι τότε, εστείλαμεν και μερικά εις τα πέριξ χωρία και ήρχισεν η φρούρησις και άμυνα της πόλεως. Όσοι Βούλγαροι δεν κατόρθωσαν να φύγουν, στρατιώται, χωροφύλακες και πολίται συνελήφθησαν υπό της εθνοφρουράς μας και φυλακίσθησαν εις το παρθεναγωγείον «Γρηγοριάς»²⁰.

Η Γενική Συνέλευσις²¹ της Ι. Μητροπόλεως μας (ης ετύχα-

---

19. Κατά την περίοδο 1906-1908 του Μακεδονικού αγώνα ο **Λυσίμαχος Βασιλείου** εκλεγόταν στην πρώτη δωδεκάδα των Σερραίων προκρίτων, για βοήθεια και συνεργασία με τον Όμιλο Ορφέα στην αντιμετώπιση της Βουλγαρικής απειλής. Πιο συγκεκριμένα ο Γ. Καφταντζής στο βιβλίο του, ό.π., σμμ. 3, σσ. 49-50, γράφει: «*Η ανάληψη του οικονομικού πολέμου εναντίον των Βουλγάρων, ήταν μια απ' τις πρώτες ενέργειες που ανέλαβε ο ΟΡΦΕΑΣ. Για την καλύτερη διεξαγωγή του αποφασίστηκε από το [Ελληνικό] Προξενείο [Σερρών] η συνεργασία του ΟΡΦΕΑ με μια ομάδα δώδεκα προυχόντων, την οποία εξέλεξε ο μητροπολίτης ως πρόεδρος της Δημογεροντίας... Η επιτροπή εξέλεγε από το μητροπολίτη και άρχισε το μπουκοτάζ με λαμπρά αποτελέσματα. Στην πρώτη δωδεκάδα (θα εκλέγονταν κάθε έτος) ήταν οι: Ορέστης Περδικάρης, εμπορομεσίτης, ... Λυσίμαχος Βασιλείου, υποδηματοποιός, ...*». Για τη δράση του Λ. Βασιλείου δεσ βιβλίο Π. Πέννα, ό.π., σμμ.7, σ. 223 και άρθρο *Ο Μακεδονικός Αγών και η δράση του Ορφέως*, επιμέλεια της Κ. Παπούδα, *Σερραϊκά Ανάλεκτα*, τόμ. 1, Σέρρες 1992, σ. 19.

20. Πρόκειται για το κτήριο που βρισκόταν στη γωνία των σημερινών οδών Μεγ. Αλεξάνδρου και Αμύντα και κατεδαφίστηκε. Το Κεντρικό Παρθεναγωγείο Σερρών, που ιδρύθηκε το 1880, πήρε το όνομα του «Γρηγοριάς» από το μεγάλο Σερραίο ευεργέτη Γρηγόριο Κωνσταντίνου ή Ρακιτζή (1832-1906), ο οποίος διέθεσε τους πόρους (10.000 χρυσές λίρες) για την ανέγερση του το 1891-93 (βλέπε Γ. Καφταντζή, *Σερραϊκή Προσωπογραφία*, εκδ. ΣΠΕ, Σέρρες 1971, σ. 20).

21. Η **Γενική Συνέλευση** σύμφωνα με τον κανονισμό της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Σερρών (1895), που συντάχθηκε στο πλαίσιο της (δεύτερης) διοικητικής μεταρρύθμισης του Οθωμανικού κράτους (γνωστής ως χάρτης του Χαττ-ι-Χουμαγιούν), είχε αυτοδίκαια πρόεδρο τον εκάστοτε Μητροπολίτη και 24 εκλεγμένα, ανά τριετία, μέλη από την Ελληνική Κοινότητα και είχε εξουσία μόνο για τα μέλη της Κοινότητας. Το θεσμικό ανάλογο της Γενικής Συνέλευσης στη σημερινή πραγματικότητα είναι το δημοτικό συμβούλιο, με επιπλέον αρμοδιότητες συμβολαιογραφικές και δικαστικές. Για περισσότερες πληροφορίες δεσ εργασία του Χαράλαμπου Παπαστάθη, *Ο Κανονισμός της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Σερρών (1895)*, στο περιοδικό ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ, τόμ. 1, Σέρρες 2010.

νον τότε μέλος) νυχθημερόν συνεδρίαζεν εις την αίθουσαν της Ιεράς Μητροπόλεως με άλλους πολίτας και οργανώνει την ασφάλειαν και άμυναν της πόλεως και την τροφοδοσίαν των φρουρών των εισόδων της πόλεως²². Οι Βούλγαροι βλέποντες ότι δεν προήλασεν αμέσως ο Ελληνικός Στρατός επιχειρούν να εισέλθουν και καταστρέψουν την πόλιν²³. Αποκρούονται όμως υπό των φρουρούντων τας εισόδους της πόλεως γενναίων συμπολιτών μας.

Επιχειρούν έφοδον πολυάριθμοι κομιτατζήδες έχοντες επικεφαλής 40-50 ιππείς Βουλγάρους εις την γέφυραν Αγίων Αναργύρων. Εις την μάχην ταύτην ευρισκόμην και εγώ ένοπλος, έχων μαζί μου περι τους 600 καπνεργάτας (ετύγγανον τότε Πρόεδρος του σωματείου των καπνεργατών). Είχομεν επικεφαλής τον Τούρκον Συνταγματάρχην **Αγκιάχ Βέην**²⁴

22. Πράγματι κατανοούντες οι Σερραίοι ότι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος φόνων και λαφυραγωγίων από τους Βούλγαρους στρατιώτες, κομιτατζήδες και χωρικούς, κατέφυγαν στη Μητρόπολη για οργάνωση της άμυνάς τους. Ο Μητροπολίτης Απόστολος μας δίνει στο Ημερολόγιό του, ό.π., σημ. 5, στη σ. 173, τις εξής λεπτομέρειες: «Πάντες τότε κατέφυγον εις την Μητρόπολιν, ένθα εσχηματίσθησαν αι διάφοραι επιτροπαί έξοπλισμού των δυναμένων φέρειν όπλα, ... μεταφοράς φυσιγγίων, σιτισμού και υδρεύσεως των μαχομένων».

23. Στο άρθρο του ο Β. Μεσολογγίτης, ό.π., σημ. 13, μας πληροφορεί πως στις 21 Ιουνίου (Παρασκευή) συνήλθε εις το Διοικητήριο της πόλεως ο στρατηγός **Βούλκωφ**, ο στρατηγός **Περούνωφ**, ο **Μουστάκωφ** [σσ. αρχηγός του επιτελείου, ταγματάρχης (από βιβλίο *Αι Βουλγαρικάί Ωμότητες* κτλ. ό.π, σημ. 4, σελ.149) και ο ήλαρχος **Πομίνωφ**, οι αποτελούντες δηλ. τις αρχές της πόλεως και αποφάσισαν την πυρπόλησή της. Μάλιστα ανατέθηκε στον ήλαρχο Πομίνωφ να διευθύνει την πυρπόληση και διορίσθηκε από εκείνη τη στιγμή φρούραρχος της πόλεως.

Επίσης στο Ημερολόγιό του Μητροπολίτη Αποστόλου, ό.π., σημ. 5, στη σ. 172, αναφέρεται ότι μια μέρα πριν την αναχώρηση του Βουλγαρικού στρατού, δηλ. στις 21 Ιουνίου 1913, ο ανώτερος Βούλγαρος αξιωματικός Μαλίνωφ επισκέφθηκε την Μητρόπολη στις 4 το απόγευμα και είτε στον Μητροπολίτη (με τη θεσμική ιδιότητα του ηγέτη της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας) τα εξής βαρυσήμαντα: «**Επειδή γνωσκόμεν ότι έχετε επιρροήν επί των Χριστιανών, διά τούτο γνωστοποιήσατε εις αυτούς να μη εναντιωθώσι, μήτε εις τον στρατόν, μήτε εις την Διοίκησιν. Εάν ούτω προσενεχθώσι σας δίδω τον λόγον της τιμής, ότι ουδέν έχουσι να πάθωσι, εν εναντία όμως περιπτώσει, σας γνωστοποιώ ότι θα καταστρέψωμεν την πόλιν**». Συνεπώς στις 21 Ιουνίου πάρθηκε η απόφαση από τις τοπικές Βουλγαρικές αρχές των Σερρών να καταστρέψουν και να πυρπολήσουν την πόλη σε περίπτωση που οι Σερραίοι εναντιωθούν και προξενήσουν ζημιά στους αποχωρούντες Βουλγάρους στρατιώτες και υπαλλήλους.

24. Πράγματι επιβεβαίωση για τη συμμετοχή του Τούρκου Αξιωματικού **Αγκιάχ Βέη**, αποτελούν και οι παρακάτω σημειώσεις του Μητροπολίτου Αποστόλου, στο Ημερολόγιό του, ό.π., σημ. 5, στη σ. 173: «**Φιλοτίμως προς τοποθέτησιν των οπλιτών μας εν ταις κυριωτέραις θέσεσιν ειργάσθη ο στρατιωτικός Αγκιάχ Βέης. Περί την εσπέραν ήλθον πέντε ευζωνοι και επτά πεζοί εκ των προσκόπων του Αρχηγού παπα-Κώστα, των οποίων οι δύο λοχία ανέλαβον την οδηγίαν των ημετέρων συνεννοούμενοι μετά του Βέη**». Μία επιπλέον πληροφορία μάς δίνει ο Διονύσιος Κόκκινος, ό.π., σημ. 14, στη σ. 74, γράφοντας «**μετά του ευρισκομένου εκεί Τούρκου συνταγματάρχου Αγκιάχ Βέη,**

Σερραίων, όστις απεκλείσθη ενταύθα ελθών προς επίσκεψιν των γονέων του. Ωχυρώθημεν όπισθεν του τείχους του χειμάρρου προς το μέρος των καφενείων προς την πόλιν και μόλις επλησίασαν οι Βούλγαροι προς την εκκλησίαν των Αγ. Αναργύρων δι' ομοβροντιών τους ετρέψαμεν εις φυγήν, φονεύσαντες δύο κομιτατζήδες και πολλά άλογα. Τους κατεδιώξαμεν μέχρι της εκκλησίας Αγ. Γεωργίου και αυτοί μεν ετράπησαν εις φυγήν προς την οδόν την άγουσαν προς την Μονήν του Τιμίου Προδρόμου, εμείς δε επιστρέψαμεν εις τας θέσεις μας, εις το τείχος του χειμάρρου, καθόσον ένοπλοι καπνεργάτες και πολίται εφρούρουν τον τομέα από της θέσεως Μπέη Μπαχτσέ [μέρη προ του κλειστού Κολυμβητηρίου] μέχρι της Αγ. Σοφίας [τέμενος Μεχμέτ Μπέη].

Την ίδιαν ημέραν ετέρα συμπλοκή με άλλην δύναμιν κομιτατζήδων εγένετο εις τον τομέα Κάτω Καμενίκης, όπου επίσης άλλη ομάδα συμπολιτών μας υπό την αρχηγίαν του κ. **Θωμά Βλαχόπουλου**²⁵ (νυν καπνεμπόρου Θεσσαλονίκης) έτρεπεν εις φυγήν προς την πεδιάδα τους επιτεθειμένους Βουλγάρους κομιτατζήδες. Εις το σημείον αυτό εφονεύθη εις συμπολίτης μας εκ Καμενίκης²⁶ και εις Αυστριακός μηχανικός Μπύρος ονόματι, ευρεθείς εκεί με την αλωνιστικήν του μηχανήν και λαβών μέρος εις την μάχην.

Εις την Ακρόπολιν (Κουλάν) ομάς 25-30 Βουλγάρων κομιτατζήδων οχυρωθείσα εις την κορυφήν επυροβόλει εντεύθεν αδιακρίτως πάντα κυκλοφορούντα εις τας οδούς της πόλεως. Εφονεύθησαν υπ' αυτών δύο χωρικοί εκ Νέου Σουλίου, εις το έναντι της παλαιάς Μητροπόλεως αρτοποιείον και τρεις άλλοι εις διαφόρους της πόλεως οδούς.

Καθ' ην ώραν διεδραματιζόντο τα ανωτέρω, εμαίνοντο οι πυροβολισμοί εντός της πόλεως νυχθημερόν ωσάν να εγίνετο διαρκής μάχη, πολλαί οικογένειαι μετέβησαν προς ασφάλειαν εις το Αυστριακόν

αιχμαλώτου του Ελληνικού στρατού εκ του πρώτου πολέμου».

25. Από το βιβλίον Γ. Καφαντζί, ό.π., σημ. 3, στις σσ. 40-41 και 90, πληροφορούμαστε ότι ο έμπορος **Θωμάς Βλαχόπουλος** μετείχε στην ιδρυτική ομάδα των δώδεκα νέων Σερραίων, που στις 1 Αυγούστου 1905, με προτροπή του Ελληνικού Προξενείου Σερρών, συγκεντρώθηκαν και συμφώνησαν να ιδρύσουν σωματείο, τον όμιλο ΟΡΦΕΑ, που θα είχε μανδύα πολιτιστικό, μα στην πραγματικότητα θα ήταν μυστικό όργανο του Προξενείου για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή του μακεδονικού αγώνα. Η ομάδα εξέλεξε το πρώτο (επταμελές) διοικητικό συμβούλιο του ΟΡΦΕΑ, του οποίου μέλος υπήρξε ο Θ. Βλαχόπουλος, με πρόεδρο τον Γεώργιο Κικόπουλο. Τέλος ο ΟΡΦΕΑΣ ανακήρυξε από το 1939 τον Θ. Βλαχόπουλο, επίτιμο πρόεδρο, αναγνωρίζοντας την προσφορά του προς την πατρίδα και τον όμιλο.

26. Πρόκειται πιθανότατα για τον δεκαεννιάχρονο **Αναστάσιο Φιτσιώρη**, που πολεμούσε τους κομιτατζήδες μαζί με τον αδελφό του **Γεώργιο** και τον μακεδονομάχο πατέρα του καπετάν **Νικόλα Φιτσιώρη**. Λεπτομέρειες στο άρθρο *Το Χάνι της Γραβιάς των Σερρών*, στο περιοδικό *ΓΙΑΤΙ*, τευχ. 112, Οκτ. 1984 (αναδημοσίευση από την εφημερίδα «Σερραϊκό Βήμα» της 1-7-1934).

Προξενείον, πρόξενος ήτο ο έγκριτος συμπολίτης μας **Γεώργιος Ζλάτκος**²⁷.

Επίσης εξήτησαν προστασίαν και εις το Ιταλικό Προξενείον του οποίου Πρόξενος ήτο ο Ισραηλίτης

Ο υποπρόξενος Σερρών της Αυστροουγγαρίας, Γεώργιος Ζλάτκος (από βιβλίο του Γ. Καφταντζή, Σερραϊκή Προσωπογραφία).

27. Στο βιβλίο *Βουλγαρικά Ωμότητες κτλ.*, ό.π., σμμ. 4, σ. 140, αναφέρονται τα παρακάτω: «Διαρκούσης της πυρκαϊάς περί ώραν 11^η π.μ. Βούλγαροι αξιωματικοί και στρατιώται επολιόρκησαν το μέγαρον του προξενείου της Αυστροουγγαρίας εν ω διέμενεν ο πρόξενος κ. Γεώργιος Ζλάτκος, και όπου είχαν καταφύγει η οικογένειά του και πλείστοι Σερραίοι. Οι στρατιώται εξήτησαν να εισορμήσωσι. Μάτην ο πρόξενος περιεβλήθη την επίσημον αυτού στολήν και εφόρεσε τα παράσημά του και εξήγησεν εις αυτούς, ότι η είσοδος των θ' απετέλει παραβίασιν του ασύλου. Στρατιώται και αξιωματικοί απήντησαν, ότι ουδένα αναγνωρίζουσι και συνεβούλευσαν τον πρόξενον να εγκαταλείπη το προξενείον διότι είχαν αποφασίσει να πυρπολήσωσι και τούτο. Ο πρόξενος αντελήφθη, ότι πάσα αντίστασις θα ήτο ματαία και ηναγκάσθη ν' ανοίξη τας πύλας. Οι στρατιώται εισήλασαν εις το προξενείον και προέβησαν εις τελείαν αυτοχορήμια λεηλασίαν. Είτα δ' απαγαγόντες τον πρόξενον, φέροντα και την αυστριακήν σημαίαν, την οικογένειαν αυτού και τας άλλας καταφυγούσας εις το προξενείον οικογενείας, περί τα 150 εν όλω άτομα, διηυθύνθησαν προς τα υψώματα Δαουτλή, απειλούντες συνεχώς τους αιχμαλώτους διά θανάτου. Κατεκράτησαν αυτούς εκεί επί οκτώ ολοκλήρους ώρας και τους αφήκαν ελευθέρους μόνον άμα ως ο Έλλην πρόκριτος Τάκης Αλεξανδρίδης κατέβαλεν ως λύτρα 400 οθωμανικάς λίρας, δηλ. 9.200 φράγκα». Για το ίδιο θέμα δεσ το βιβλίο του Κόκκινου, ό.π., σμμ. 14, σ. 75-76, όπου επίσης αναγράφεται η εξής πληροφορία: «Κατά την επάνοδον εις την πόλιν της συνοδείας των δυστυχών τούτων, οδηγουμένων υπό του Καραγκιόζωφ, του υποδημάρχου της πόλεως, συνητηθήσαν με τον Τάσκαν, τον γνωστόν αρχικομιτατζή, τον τρομοκρατήσαντα όλην την περιφέρειαν Σερρών. Ο Τάσкас περιύβρισε τον Καραγκιόζωφ και τον ηρείλησε διά θανάτου εις δευτέραν των συνάντησιν, διότι δεν έσφαξεν τα γυναικόπαιδα». Επίσης και στο βιβλίο του Π. Πέννα, ό.π., σμμ. 7, σ. 345, αναφέρονται τα εξής στοιχεία: «Μολονότι δε κατεβλήθησαν διά την απελευθέρωσίν των, ως λύτρα, 400 λίραι χρυσαί Τουρκίας, παρά του Έλληνος μεγαλεμπόρου Αλεξανδρίδου, του ευρισκομένου μεταξύ των αιχμαλωτισθέντων, εν τούτοις οι Βούλγαροι ήσαν αποφασισμένοι να τους κατασφάξουν όλους. Μόνον διαφωνία μεταξύ Καραγκιόζωφ και αρχικομιτατζή Τάσκα, περί της σφαγής ή μη των γυναικόπαιδων και την διανομήν των λύτρων, έσωσε τους συλληφθέντας, οι οποίοι αφεθέντες τέλος επανήλθον εις την πόλιν κακείν κακώς». Τέλος από το βιβλίο του Γ. Καφταντζή, *Σερραϊκή Προσωπογραφία*, ό.π., σμμ. 21, σ. 36, μαθαίνουμε από την αναλυτική παρουσίαση της βιογραφίας του Γ. Ζλάτκου, τα παρακάτω: «Γεννήθηκε στις Σέρρες από πλούσια οικογένεια Μελενίκια... Το 1893 διορίστηκε πρόξενος του Αυστροουγγρικού Υποπροξενείου Σερρών... Την μέρα που καταστράφηκαν οι Σέρρες στο Προξενείο του βρήκαν φιλόξενο καταφύγιο 300 περίπου Σερραίοι Έλληνες. Στο αίτημα των Βουλγάρων να παραδοθούν σε κείνους, αρνήθηκε προτάσσοντας το σώμα του. Και όταν αυτοί παραβιάζοντας το προξενικό άσυλο, τους έσυραν έξω από την πόλη (υψώματα Ελαιώνα) ακολούθησε με κίνδυνο της ζωής του την τραγική πομπή, συντελώντας έτσι αποφασιστικά στη σωτηρία τους... Μετά την απελευθέρωση (1913) παραιτήθηκε από το προξενικό αξίωμα και απόκτησε ελληνική υπηκοότητα (Συνθήκη Αθηνών)».

Μενεχέμ Σιμαντώβ²⁸. Αμφότεροι οι πρόξενοι παρέσχον εις τους καταφυγόντας θερμήν φιλοξενείαν²⁹.

Την επαύριον 26^η Ιουνίου έφθασαν εις την πόλιν μας παραπλανηθέντες δύο λοχίαι των ευζώνων ο Παπαδόγιαννης εκ Στυλίδος καταγόμενος και εις άλλος (νυν καπνοβιομήχανος εις Βόλον) ως και εις Έλλην στρατιώτης του πεζικού³⁰.

Ο τρομοκρατημένος κόσμος εξέλαβεν αυτούς ως προπομπούς του αναμενόμενου απελευθερωτικού στρατού, εξεχύθη εις τας οδούς και τους ενηγκαλίζετο μετά δακρύων και τους εφόρτωνε με άνθη και με προχείρους στεφάνους. Την ίδια ημέραν τους ωδήγησα εις την Ιεράν Μητρόπολιν όπου συνεδριάζει διαρκώς η Γενική Συνέλευσις των προκρίτων και εκεί απεφασίσαμεν πρώτον να εξοντώσωμεν τους εν ακροπόλει ευρισκόμενους και πυροβολούντας Κομιτατζήδες.

Θέσαντες επί κεφαλής τους δύο λοχίας, ηρχίσασμεν αναβαίνοντες δι' ελιγμών τον Κουλάν και πριν τους πλησιάσωμεν ετράπησαν εις φυ-

---

28. Στο βιβλίον *Βουλγαρικά Ωμότητες κτλ.*, ό.π., σμμ. 4, σσ. 142-143, αναφέρονται τα παρακάτω: «Εις το προξενείον της Ιταλίας είχαν επίσης καταφύγει πλείοι οικογένεια. Βούλγαροι ιππείς εστάθμευσαν προ της οικίας σκοπούντες να φονεύσωσι τους εν αυτή. Βλέπων τον κίνδυνον ο προξενικός πράκτωρ κ. Σιμεντώφ Μενάχεμ, ίνα σώση εαυτόν και τους εν τω προξενείω, έρριψε χρήματα από του παραθύρου εις τους στρατιώτας. Εν τούτοις ανελήφθη ότι Βούλγαρος στρατιώτης ητοιμάζετο να εκσφενδονίση κατά του προξενείου δύο βόμβας, ας εκράτει ανά χείρας. Παρεμβάντος άλλου στρατιώτου, ημποδίσθη από του να ρίψη αυτάς και ούτω εσώθησαν εκ βεβαίου θανάτου 600 άτομα». Για το ίδιο θέμα δεσ και το βιβλίον του Κόκκινου, ό.π., σμμ. 14, σ. 76, του Π. Πέννα, ό.π., σμμ. 7, σ. 346. Για περισσότερες λεπτομέρειες δεσ και άρθρα του Χ. Βουρουτζίδη, *Η τραγική ιστορία της οικογένειας Σιμαντώβ και η μεγάλη προσφορά της στο Σερραϊκό λαό*, εφ. *Η Πρόοδος*, αφ. φυλ. 16.345, 7-3-2001, και Από το ολοκαύτωμα των Σερρών στο ολοκαύτωμα της Εβραϊκής Κοινότητας, στο βιβλίον *Σέρρες 1900-1940, Χώρος και Ιστορία*, έκδ. ΤΕΙ Σερρών, Σέρρες 2008, σ. 175. Επίσης για την ιστορία του κτηρίου εργασία των Λίλα Θεοδωρίδου-Σωτηρίου και Κώστα Θεοδωρίδη, Κτίριο Σιμαντώφ στα Σέρρες, *Σερραϊκά Ανάλεκτα*, τ. 2 (1993-94) σσ. 197-217.

29. Επιβεβαίωση των παραπάνω αποτελούν και το παρακάτω κείμενο από το Ημερολόγιο του Μητροπολίτη Αποστόλου, ό.π., σμμ. 5, στη σ. 173 : «26 Ιουνίου... Η άμυνα ημών και η επίθεσις των Βουλγάρων εξακολουθει αγρία. Ικανοί πολίται κατέφυγον εις τα Προξενεία Αυστροουγγαρίας και Ιταλίας και διαμένουσι νυχθημερόν. Φόβος και απόγνωσις παρά τους πλείοις...».

30. Μπορεί ο Μέλφος να μην συγκράτησε τα ονοματεπώνυμα των προσκόπων, όμως ο Χρήστος Κύρου (έφεδρος αξιωματικός Σερρών), στο άρθρο του *Η Απελευθέρωσις των Σερρών από την Βουλγαρικήν Κυριαρχίαν*, που δημοσιεύτηκε στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο 1964*, του εκδότη Ν. Σφενδώνη, στη σ. 198, αναφέρονται : « 25 ΙΟΥΝΙΟΥ: Τμήμα ελληνικού μηχανικού φθάνει εις Σιδηροδρομικόν Σταθμόν Σερρών και προβαίνει εις ανατίναξιν μερικών γεφυρών. Το τμήμα τούτο συνωδεύετο και με τμήμα πεζικού (προσκόπων) με επικεφαλής τον λοχίαν πεζικού **Καρακίτην**, καπνοβιομήχανο Βόλου, λοχίαν Ευζώνων **Παπαδόπετρον** και δεκανέα **Παπαδράκον**, ιερέα αντάρτην του Μακεδονικού Αγώνος».

γήν. Οι Κομιτατζήδες εγκατέλειψαν και μερικά όπλα. Καταδιώξαντες αυτούς μέχρι ενός χιλιομέτρου εφονεύσαμεν τρεις και κατά την επάνοδόν μας υψώσαμεν την Ελληνικήν Σημαίαν εις τον αρχαίον πύργον της Ακροπόλεως τη πρωτοβουλία του θαρραλέου καθηγητού της Γαλλικής εν τω Γυμνασίω Σερρών, κ. **Γεωργίου Καραϊσκάκη**³¹.

Τιουτοτρόπως εξεκαθαρίσθη ολόκληρος η πόλις από τα Βουλγαρικά υπολείμματα και η συνεδριάζουσα διαρκώς Γενική Συνέλευσις εν τη Ιερά Μητροπόλει αποφασίζει την αποστολήν Επιτροπής³² με έγγραφον του Μητροπολίτου³³ προς τον Φρούραρχον Στρυμόνος **Ιουλιανόν**

31. Ο Μέλφος γράφει εσφαλμένα το όνομα του καθηγητή, επηρεασμένος ίσως από το γνωστό ήρωα της ελληνικής επανάστασης. Ο Γ. Καφταντζής στο βιβλίο του *Ιστορία της Πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. Γ', Θεσ/νίκη 1996, στη σ. 229, αναφέρει ότι ο καθηγητής λεγόταν **Πέτρος** Καραϊσκάκης και ήταν από το Κρούσοβο.

32. Αξίζει να σημειωθεί, όπως προκύπτει από το βιβλίο του ΓΕΣ, ό.π., σμμ. 7, στη σ. 142, στις 24 Ιουνίου με αναγνωρίσεις της η VII Μεραρχία διαπίστωσε ότι η πόλη των Σερρών ήταν κενή εχθρού και η διοίκησή της ζήτησε την έγκριση του Γενικού Στρατήγου (δηλ. στην ουσία του Αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου) για να την καταλάβει, χωρίς όμως αυτό να εγκριθεί. Για το γεγονός της αναβολής της κατάληψης των Σερρών, στο βιβλίο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, εκδοτική Αθηνών ΑΕ 2000, τόμ. ΙΔ, στις σσ. 345-346, αναφέρονται και τα εξής: «Το βράδυ της 25^{ης} Ιουνίου το Γεν. Στρατηγείο έλαβε πληροφορίες για την εκκένωση της Ανατολικής Μακεδονίας από τους Βουλγάρους, μετά τη ναυτική επίδειξη στην Καβάλα. Έτσι η 7^η Μεραρχία διατάχθηκε να προωθήσει ένα από τα συντάγματά της προς το Ορμανλή [σ.σ. Δασοχώρι] και να καταλάβει τις Σέρρες. Η κατάληψη όμως αναβλήθηκε, γιατί το απόσπασμα στο Στρυμονικό ανέφερε ότι στο Καβακλή [Λευκώνα] και τα Καλά Δένδρα βρισκόταν αποκομμένα τρία βουλγαρικά τάγματα. Τις δύο επόμενες μέρες οι πληροφορίες από την περιοχή των Σερρών ήταν καθυστερημένες, ο εχθρός είχε εγκαταλείψει την περιοχή και ο μητροπολίτης είχε οργανώσει σώμα προσκόπων για την τήρηση της τάξεως στην πόλη και στα περιχώρα της. Έτσι τα αποσπάσματα της 7^{ης} μεραρχίας απασχολήθηκαν με την επισκευή των γεφυρών του Στρυμόνα, εργασία που ολοκληρώθηκε το πρωί της 28^{ης} Ιουνίου».

33. Στο βιβλίο *Αι Βουλγαρικά Ωμότητες κτλ.*, ό.π., σμμ. 4, στη σ. 128, αναφέρεται το παρακάτω τηλεγράφημα του Μητροπολίτη Σερρών προς τον Βασιλέα Κωνσταντίνον: «**Η πόλις των Σερρών εγκαταληφθείσα από ημερών παρά των Βουλγαρικών στρατιωτικών και πολιτικών αρχών διωκήθη υπό του Μητροπολίτου, αλλά πολυάριθμοι Βούλγαροι Κομιτατζήδες της περιφέρειας προσβάλλουν έκτοτε την πόλιν επί σκοπώ λεηλασίας και πυρπολήσεως. Οι πολίται αμύνονται και απωθούν τας επιθέσεις. Αλλά φόβος μέγας υπάρχει μήπως εξαντληθώσιν επί τέλους και τότε η Ελληνικότητη αυτή πόλις θα μεταβληθή εις ερείπια. Η πόλις ολόκληρος υποβάλλει εις την Υ.Μ. [σ.σ. Υμετέρα Μεγαλειότητα] την θερμήν παράκλησιν, ίνα ευαρεστουμένη διατάξη την επίσπευσιν της καταλήψεώς της**» (ιδέ εφημ. *Τεμπς* (Παρισιού) 13/7/1913). Ο Π. Πέννας στο βιβλίο του, ό.π., σμμ. 7, σ. 343 το επαναλαμβάνει. Μια μόνο διευκρίνιση χρειάζεται να γίνει, ότι τα παραπάνω δεν περιέχονται σε τηλεγράφημα του Μητροπολίτη, αφού ο Μητροπολίτης δεν είχε τότε τα τεχνικά μέσα για αποστολή τηλεγραφήματος, αλλά περιέχονται σε **επιστολή** του. Η επιστολή αυτή μεταβιβάστηκε από επιτροπή Σερραίων και, μέσω αξιωματικών του Ελληνικού στρατού, παραλήφθηκε από τον Αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο. Αργότερα με τηλεγράφημα του Γενικού Στρατηγείου προς το Υπουργείο

Κονταράτον, ταγματάρχη, με την παράκλησιν όπως προελάσει το ταχύτερον προς διάσωσιν της κινδυνευούσης πόλεως.

[Σ.Β. 13-7-1947] Η πρώτη επιτροπή απετελέσθη από τους κ.κ. **Πανσανίαν Τσατσαπάν**, Διευθυντήν της Τραπέζης Αθηνών, **Γεώργιον Αλεξανδρίδην** και **Χρήστον Πιπέρκον**, ζωέμπορον. Είχε ρητήν διαταγή με πάσαν θυσίαν και δαπάνην να ειδοποιήση την αισίαν άφιξίν των.

Και η μεν επιτροπή διά διαφόρων λοξοδρομιών κατόρθωσε να φθάση αισίως, μολοντί εις τα χωρία του κάμπου υπήρχαν ακόμη ένοπλοι κομιτατζήδες, δεν κατόρθωσεν όμως να ειδοποιήση τα της αφίξεώς της. Τούτο εξέλαβεν η συνέλευσις ότι η επιτροπή εξοντώθη και αποφασίζεται η αποστολή δευτέρας επιτροπής.

Επειδή ουδείς εκ των παρευρισκομένων απεφάσισε να συμμετάσχει εις την επικίνδυνον αυτήν αποστολήν, απετάνθη ο Μέγας Ιεράρχης μας Απόστολος προς εμέ. Άνευ αντιρρήσεως εδέχθην την επικίνδυνον αλλά και τιμητικήν αυτήν αποστολήν.

Θα αναφέρω ένα υπέροχον πατριωτικόν παράδειγμα του αιμνήστου **Κωνσταντίνου Ζιάκα**, Γραμματέως επί σειράν ετών του Ελληνικού Προξενείου Σερρών και κατόπιν αρχιγραμματέως του Δήμου Σερρών. Ούτος το μεσονύκτιον ήλθεν προς συνάντησίν μου και με παρεκάλει να τον προσλάβω ως μέλος της Επιτροπής μαζί μου. Εγώ επεχείρησα να τον αποτρέψω τονίζας εις τούτον ότι είναι επικίνδυνον. Επίσης του υπέμνησα ότι έχει υποχρεώσεις ως οικογενειάρχης ενώ εγώ δεν είχον τοιαύτας και δεν με ενδιέφερον εάν φονευθώ καθ' οδόν υπό των κομιτατζήδων. Αυτός όμως ήρχισε μετά δακρύων να με ικετεύη και ηναγκάσθην να τον δεχθώ. Εγίναμε έτσι δύο.

Και όταν την επαύριον υπό τας ευλογίας του Μητροπολίτου Αποστόλου ιππεύσαμεν εκκινήσαντες από τον περίβολον της παλαιάς Μητροπόλεως, 160³⁴ ένοπλοι καπνεργάται μας έκαναν κλοιό φρουρήσεως και μας εδήλωσαν ότι θα μας συνοδεύσουν διά πάσαν ασφάλειάν μας. Τότε προσετέθη μαζί μας και ο επίσκοπος **Άγιος Χριστουπόλεως Αμβρόσιος**³⁵. Ούτω αναχωρούμεν με αυτήν την κουστωδιάν.

επί των Στρατιωτικών μεταβιβάσθηκε και στον Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο.

34. Προσωπική γνώμη είναι ότι ο αναφερόμενος αριθμός 160, για συνοδεία μιας επιτροπής, είναι απίθανος. Πιστεύω ότι υπάρχει σφάλμα (είτε στο χειρόγραφο του Μέλφου, είτε στο τελικό κείμενο της εφημερίδας) και πως ενδεχόμενα ο σωστός αριθμός των ένοπλων καπνεργατών, που συνοδεύσαν την επιτροπή, είναι 16.

35. Από άρθρο του Χαράλαμπου Βουρουτζίδη για τον Μητροπολίτη Σερρών Απόστολο Χριστοδούλου, ό.π., σημ. 12, διαβάζουμε: «Το πρόβλημα της υγείας του, τον οδηγεί σε μια συνετή απόφαση. Ζητά από το Πατριαρχείο να του δοθεί βοηθός Επίσκοπος και προτείνει για τη θέση αυτή τον πρωτοσύγκελο της Μητροπόλεως Σερρών **Αμβρόσιο Νικολαΐδη**, που προβιβάζεται σε Επίσκοπο Χριστουπόλεως και χειροτονείται στα Σέρρας στις 5 Ιουνίου του 1911...».

Καθ' οδόν χωρικοί του κάμπου μάς απήλπιζαν τονίζοντας ότι την νύκτα Βούλγαροι κομιτατζήδες εφόνευσαν τον παπάν και δύο προκρίτους της Καμήλας³⁶. Εμείς απτόητοι εξακολουθούμε τον δρόμον μας με οδηγόν γύφτον τινά αλιέα βδελλών. Ούτος μας ωδήγησε μέσω χωραφιών εις Κουμαριάν, όπου παρουσιασθέντες εις τον **Ιουλιανόν Κονταράτον**³⁷, Ταγματάρχην, εδηλώσαμεν την ταυτότητά μας και εγχειρίσαμεν εις αυτόν την επιστολήν του Μητροπολίτου.

Αυστυχώς ούτος μας απήλπισεν και μας είπεν ότι του είναι αδύνατον να προχωρήση ούτε κατά εν βήμα, εάν δεν λήξη η μάχη του Δεμίρ - Ισάρ [σ.σ. Σιδηροκάστρου] και δεν λάβη διαταγήν του αρχιστρατήγου Βασιλέως Κωνσταντίνου. Οι συνάδελφοι μου απελπισθέντες εκ της αρνητικής απαντήσεως του κ. Ταγματάρχου μοι προέτρεπον να επι[σ]τρέψωμεν άπρακτοι. Εγώ επέμεινα και έχων βοηθόν και συναντιλήτορα τον ανθυπομοίραρχον **Ιωάννην Κρατάκη**³⁸, Διοικητήν Αστυνομίας Νιγρίτης³⁹, ευρεθέντα εις Κουμαριάν και παρευρεθέντα τυχαίως εις την συζήτησίν μας με τον Ταγματάρχην. Ανεχωρήσαμεν εις Νιγρίταν και αμέσως εξήτησα να συνδεθώ μετά του αρχιστρατήγου Βασιλέως, ευρισκομένου την εσπέραν εκείνην εις Δοϊράνην.

Επί τρίωρον εκοπιάσαμεν να συνδεθώμεν τηλεφωνικώς χρησιμοποιήσαντες τα τηλέφωνα Τσάγεζι, Σταυρού Θεσσαλονίκης, Δοϊράνης. Μόλις την 2^{αν} πρωινήν κατορθώσαμεν να συννενοηθώμεν τηλεφωνικώς. Ο αρχιστράτηγος Βασιλεύς με προσοχήν και αγωνίαν με ήκουε καλώ-

---

36. Πρόκειται για το χωριό Κάτω Καμήλα, 10 χλμ. νοτιοανατολικά των Σερρών, αφού ο τότε δρόμος Σερρών-Κουμαργιαννης (Κουμαριάς) περνούσε μέσα από το χωριό.

37. Ο Τχης (ΠΖ) Ιούλιος Κονταράτος ήταν ο διοικητής του II τάγματος, του 20^{ου} Συντάγματος, που ανήκε στη δύναμη της VII Μεραρχίας (από βιβλίο του ΓΕΣ, ό.π., σημ. 7, σ. 551).

38. Το σωστό επίθετο του διοικητή της αστυνομίας Νιγρίτας ήταν **Κρανάκης**. Αυτό συνάγεται από δύο πηγές: Η πρώτη από το Ημερολόγιο του Μητροπολίτη Αποστόλου, ό.π., σημ. 5, όπου στη σ. 173 αναφέρει: «Ειπόντος του Διοικητού ότι δεν έχει διαταγήν να προχωρήση προς τας Σέρρας, επίσκοπος μετά του της εν Νιγρίτη αστυνομίας κ. **Κρανάκη**, επηρεκάλεσε τηλεφωνικώς εκείθεν την Α. Μεγαλειότητα ...». Η δεύτερη από το άρθρο του Β. Μεσολογγίτη, ό.π., σημ. 6 : «Την Παρασκευήν [σ.σ. 28 Ιουνίου 1913] λίαν πρωί ο ανθυπομοίραρχος κ. **Ιωάννης Κρανάκης** επί κεφαλής 120 στραιωτών και μερικών προσκόπων εξεκίνησαν εκ Νιγρίτης διευθυνόμενοι προς τας Σέρρας, κατόπιν διαταγής του Γενικού Στρατηγείου». Πρόκειται συνεπώς είτε για λάθος του Δ. Μέλφου, είτε για λαθεμένη αντιγραφή του επιθέτου στο φύλλο της εφημερίδας, από το χειρόγραφο του Μέλφου.

39. Από το βιβλίο του Βασιλείου Πάππα, ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΙΑΓΛΗΣ, αυτοέκδοση, Χαλκιδική 2011, στη σ. 193 αναφέρεται: «Ο οπλαρχηγός Γ. Γιαγλής εισέρχεται στην πόλη της Νιγρίτας (24 Οκτ. 1912), υψώνει την ελληνική σημαία στο Διοικητήριο και αναλαμβάνει φρούραρχος της πόλης, προφυλλάσσοντας αυτήν μέχρι 3 Ιαν. 1913, ημερομηνία αφίξεως του πρώτου Έλληνα Διοικητή Χωροφυλακής **Ιωάννου Κρανάκη από τη Λαμία**».

ντας με διαρκώς με τας λέξεις : «λέγε λεπτομερώς και παρακάτω»⁴⁰. Με διαβεβαίωσεν ότι θα διατάξει αμέσως την προέλασιν⁴¹.

Και όταν την επαύριον αποφράδα ημέραν της 28^{ης} Ιουνίου επι[σ]τρέψαμεν ευχαριστημένοι με τον ανθυπομοίραρχον Κρατάκη, όστις προχείρως κατήρισε σώμα εκ 50 περίπου ανδρών ενόπλων, ηκούσαμεν τους πυροβολισμούς και εβλέπαμεν τους καπνούς των εξ [6] πυροβόλων τα οποία ετοποθέτησαν οι Βούλγαροι εις τα πέριξ υψώματα και διά των οποίων ήρχισαν να κανονιοβολούν την πόλιν.

Μετ' ολίγον α[νε]φάνησαν εις διάφορα σημεία των Σερρών φλόγες πυρκαϊών⁴² και ακολούθως εγενικεύθη η πυρκαϊά καθ' άπασαν την πό-

---

40. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Δ. Μέλφου συνάγεται ότι ο ίδιος επικοινωνήσε τηλεφωνικά με τον Βασιλιά Κωνσταντίνο και πήρε από αυτόν την διαβεβαίωση ότι θα διατάξει την προέλαση του στρατού για απελευθέρωση των Σερρών. Στο Ημερολόγιο του Μητροπολίτη Αποστόλου τα γεγονότα έχουν μια μικρή παραλλαγή αφού δεν αναφέρεται καθόλου ο Δημ. Μέλφος παρά μόνο ο επίσκοπός του. Πιο συγκεκριμένα στο βιβλίο, ό.π., σμμ. 5, στη σ. 173 διαβάζουμε: «27^η Ιουνίου... Την πρωίαν εστάλη δευτέρα επιτροπή μετά γραμμάτων προς τον Διοικητήν του εν Κομαργιάν Ελληνικού στρατού, ην συνόδευσεν και ο επίσκοπός μου. Ελπόντος του Διοικητού ότι δεν έχει διαταγήν να προχωρήση προς τας Σέρρας, επίσκοπος... επηρεκάλεσε τηλεφωνικώς εκείθεν την Α. Μεγαλειότητα, ήτις διέταξεν την προέλασιν του εν Κομάργιανη τμήματος της Στρατιάς, ως και της εν Ορλιάκω εβδομης Μεραρχίας. Δυστυχώς η εν Κομάργιανη γέφυρα επί του Στρυμόνος ην ημιτελής, τούτου δε ένεκα ουδεμία βοήθεια έφθασε την εσπέραν ταύτην, 27 Ιουνίου, ημέραν Πέμπτην». Επειδή ο Μητροπολίτης Απόστολος πήρε τις πληροφορίες από τον βοηθό του Επίσκοπο Αμβρόσιο και ίσως ο Επίσκοπος θέλησε να φανεί σπουδαίος μπροστά στα μάτια του Μητροπολίτη, τον πληροφόρησε λαθεμένα ότι ο ίδιος επικοινωνήσε με τον Βασιλιά Κωνσταντίνο, ενώ από το κείμενο του Μέλφου συμπεραίνεται ότι ο ίδιος ο Μέλφος τελικά τον ενημέρωσε.

41. Πράγματι στο βιβλίο του ΓΕΣ, ό.π., σμμ. 7, στη σ. 398, διαβάζουμε:

«Διαταγή Επιχειρήσεων της 28^{ης} Ιουνίου 1913

Προς τας Μεραρχίας II, IV, V, X και Ταξιαρχίαν Ιππικού

1^{ον}) ... ,

2^{ον}) Αι Μεραρχίαι I και IV θα εξακολουθήσωσιν αύριον την καταδίωξιν [των Βουλγάρων] κατά μήκος του Στρυμόνος.

Η VII Μεραρχία θα διαβή αύριον τον Στρυμόνα και θα διευθυνθή εις Σέρρας και Δράμαν.

3^{ον}) ...

Σιδ. Σταθμός Δοιράνης, 28-6-1913, ώρα 7.30 μ.μ.

Γενικόν Στρατηγείον

Κωνσταντίνος Β΄»

42. Το άρθρο του Β. Μεσολογγίτη, ό.π., σμμ. 13, είναι μία πηγή που βεβαιώνει ότι ο άμεσος υπεύθυνος για την πυρπόληση της πόλης είναι ο Βούλγαρος αρχιστυνόμος **Καραγκιόζοφ**, που σύμφωνα με τον Μεσολογγίτη παρέμεινε στις Σέρρες, μετά τη φυγή του Βουλγαρικού στρατού και με την εμφάνιση Βούλγαρων κομιτατζήδων, το πρωί της Παρασκευής 28 Ιουνίου 1913, έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα της καταστροφής και πυρπόλησης της πόλης. Επίσης στο βιβλίο Αι Βουλγαρικά Ωμόστητες κτλ., ό.π., σμμ. 4, σ. 188, παρατίθεται το εξής τμήμα της ανταπόκρισης του R. Larco, εκτάκτου απεσταλμένου της Corriere de La Sera, που δημοσιεύτηκε στο φύλλο της 18 Ιουλίου 1913: «Οι

λιν, την οποίαν οι επιδραμόντες Βούλγαροι ελεηλάτουν και έκαιον.

Ημέρα μεγάλης τραγωδίας αλλά και γλυκνυτάτης απελευθερώσεως η 29^η Ιουνίου. Εκάησαν ζώντες, εντός της πόλεως, άνω των 120 γέροντες και ασθενείς. Ο πνέων σφοδρός άνεμος της νυκτός ανερρίπιξε τας φλόγας και εβλέπομεν εκ Κουμαργιάς, όπου διενυκτηηρεύσαμεν, το απαίσιον θέαμα της αποτεφρουμένης γλυκνυτάτης πατρίδος μας. Αλλά κατ' ουδέν εμείωσε η καταστροφή το ακμαίον πατριωτικόν φρόνημα των Σερραίων.

Ο ελευθερωτής Στρατός⁴³ εύρε την πόλιν ερείπια. Οι πεινώντες και γυμνοί Σερραίοι δακρύνοντες και ενθουσιώντες υπεδέχοντο τον ελευθερωτήν Στρατόν, φωνάζοντες «Άς καήκαμε», «Ζήτω το Έθνος».

Τοιουτοτρόπως απεκτήσαμεν την ελευθερίαν διά μεγίστων θυσιών και πολλών αιμάτων, έχοντες πάντοτε την παρηγορίαν ότι αι φλόγες των Σερρών εφώτισαν τα προς Ανατολάς προελαύνοντα νικηφόρα Ελληνικά Στρατεύματα».

Βούλγαροι διέτρεχον τας οδούς φέροντες μεθ' αυτών δοχεία βενζίνης και πετρελαίου, βρέχοντες δε τας οδούς και ραντίζοντες τας οικίας, έθετον ακολούθως πυρ. **Αυτός ο αρχηγός της Χωροφυλακής θεαθή περιφερόμενος ανά την πόλιν και μεταδίδων το πυρ...**». Την ίδια ανταπόκριση αναφέρει και ο Π. Πέννας, στο βιβλίό του, ό.π., σμμ. 7, σ. 347. Επίσης για να συνειδητοποιηθεί το εκρηκτικό κλίμα των ημερών και η προσπάθεια αντεκδίκησης των Βουλγάρων για τις συνεχόμενες ήττες τους από τον Ελληνικό στρατό, μετά την απελευθέρωση των Σερρών, στο βιβλίό του Κόκκινου, ό.π., σμμ. 14, σσ. 85-86 αναφέρεται διάλογος, μεταξύ του Βούλγαρου στρατηγού Ιβάνωφ με άλλο Βούλγαρο αξιωματούχο και με τον αρχικομιτατζή Τάσκα, που τον ακροάσθηκε Έλληνας τηλεγραφητής, με την εξής στιχομυθία του Ιβάνωφ προς τον Τάσκα: «**Τάσκα, κατέβα γρήγορα στα Γραικομάνια (Ελληνοχώρια). Καύσε, σφάξε, αφάνισε. Για την πατρίδα, για τον Θεόν, για τον Βασιλέα**». Αν ο παραπάνω διάλογος αληθεύει, ενδεχόμενα να πρόκειται για απέλπιδα προσπάθεια της βουλγάρικης στρατιωτικής ηγεσίας να σταματήσουν την προέλαση του ελληνικού στρατού, θέτοντας στην ελληνική στρατιωτική ηγεσία την προτεραιότητα ανθρωπιστικής βοήθειας στα δοκιμαζόμενα, από τις καταστροφές, χωριά των Ελλήνων.

43. Από βιβλίό του ΓΕΣ, ό.π., σμμ. 7, σσ. 548-556, πληροφορούμαστε ότι πρόκειται για την **VII Μεραρχία** και τα Συντάγματα Πεζικού της 19^ο, 20^ο και 21^ο. Διοικητής της Μεραρχίας ήταν ο Σχης (ΜΧ) **Ναπολέον Σωτίλης**, Διοικητής του 19^{ου} Συντάγματος ήταν ο Ανχης (ΠΖ) **Βίκτωρ Βούρλης**, του 20^{ου} ο Ανχης (ΠΖ) **Δημήτριος Γιαννόπουλος** και του 21^{ου} ο Ανχης (ΠΖ) **Νικόλαος Μιχαλόπουλος - Αρχαδικός**. Επίσης στη δύναμη της Μεραρχίας ανήκε η 1^η και 2^η μοίρα του Πεδινού Πυροβολικού, με διοικητή τον Ανχη (ΠΒ) **Παναγιώτη Κούτση**, η ΙΙΙ μοίρα του Ορειβατικού Πυροβολικού, η VII Ημιλαρχία, ο VII λόχος Μηχανικού και διμοιρία τηλεγραφητών. Τέλος αξίζει να αναφερθεί ότι διοικητής του Ι τάγματος του 20^{ου} Συντάγματος ήταν ο Λγός (ΠΖ) **Δημοσθένης Φλωριάς**, ο οποίος είχε καταγωγή από την Ιθάκη, διετέλεσε από τον Νοέμβριο του 1906, γραμματέας του Ελληνικού Υποποξενείου Σερρών (από το βιβλίό Γ. Καφανττζή, ό.π., σμμ. 3, σ. 47), συμβάλλοντας αποφασιστικά στην οργάνωση του Μακεδονικού Αγώνα και στη συνέχεια εκλέχθηκε επανειλημμένα βουλευτής Σερρών με το κόμμα των Φιλελευθέρων.

ΣΦΑΓΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΕΡΡΑΣ

Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνταποκρι-
τὴς τοῦ α' Ἡμερησίου Τηλεγρά-
φου περιγράφων τὰ ἔργα εἰς
τὰ ὅποια οἱ Βούλγαροι ἔβαψαν
τὴν φυγὴν των ἐν Σερρῶν, τη-
λεγράφει ὅτι ἡ πλειὰς τῶν Σε-
ρρῶν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γύρω
χωρίων κείνται. Οἱ πλεῖστοι
τῶν ἀπαχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλ-
γάρων προκρίτων Σερραίων ἐ-
σφάγησαν μεταξύ δὲ τῶν σφα-
γέντων καταλέγονται, ὁ ἱατρὸς
Ἀναστάσιος Χρυσάφης, ὁ γυ-
μνασιάρχης Παπαπαύλου καὶ ὁ
διευθύνων τὸ ὑπικατάστημα τῆς
Γραφείας Ἀνατολῆς Σταμού-
λης.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΣ ΑΝΑΚΟΙ- ΝΗΣΙΣ

Σχετικῶς πρὸς τὸ γεγονός ἐ-
νεκαρτώνθη, χθὲς τὸ ἑξῆς.

Θον τηλεγράφημα τοῦ ἀρχάρχου
τῆς 7ης μεραρχίας πρὸς τὸ Ε.
Ἀρχηγεῖον.

Ἡδὲς Σερρῶν ἐκὴν ὀλοκλή-
ρος ἐξστρέσει Τουρκικῆς καὶ
Ἑθρικῆς συνοικίας. Ἀγρόθ.
ἐκὴν ἐπίσης. Ἡλιθὸς γυναικο-
παίδων εὐρέθησαν φονευμένῃ
ἢ ἀπηθροακωμένα ἐντὸς τῶν οἰ-
κιῶν.

Ἡδὲς στερεῖται ἐντελῶς ἄρ-
του. Ἀπόλυτος ἀνάγκη ληφθῶ-
σι μέτρα συγκτόως πρὸς διατρο-
φὴν πληθυσμοῦ. Ἀσταγοὶ ὑπερ-
βαίνουν 20 χιλιάδας. Δεπτο-
μερείας τηλεγραφήσω προσε-
χῶς.

7η Μεραρχία
ΣΟΤΗΛΗΣ

Ἀπὸ τὴν εφημερίδα ΣΚΡΙΠ, τῆς 30-6-1913 (Ψηφιακὴ βιβλιοθήκη εφημερίδων
καὶ περιοδικῶν τύπου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος nlg.gr).

Ὁ Διοικητὴς τῆς 7ης Μεραρχίας
Συνταγματάρχης Ναπολέον
Σωτίλης (ἀπὸ βιβλίον τοῦ ΓΕΣ).

Μετάλλιο του Παρασκευά Σταμάτιου από τον Προβατά Σερρών,
για τη συμμετοχή του σε μάχες των Βαλκανικών Πολέμων,
με υπογραφή του Ελευθέριου Βενιζέλου (Αρχείο Γιώργου Καμπανταΐδη).